

ДРІВНА БІБЛІОТЕКА.

Книжочка 15.

ЗА-ДЛЯ ХАЗЯЙСТВА.

Оповіданє

І. Н. ПОТАПЕНКА.

Переклав

МИХАЙЛО КОЦЮБИНЬСКИЙ.

Ціна 10 кр.

ЛЬВІВ, 1895.

НАКЛАДОМ КОСТЯ ПАНЬКОВСКОГО.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

01139538 (U)

*В книгарні наукового тов. імени Шевченка
ул. академічна ч. 8. можна дістати між
іншими слідуючі книжки:*

Правда рочник VI, IX, X і XII по	2 00 зр.
„ „ XI, XIV по	1·00 „
„ „ XIII	—·50 „
„Зоря“ рочник IV, VIII, IX, X, XI по	5·00 „
„ „ XII, XIII, XIV по	6 00 „
Др Ом. Огоновский. Історія українсько- руської літератури II З зр., III	4·00 „
Др Ом. Огоновский. Studien auf dem Ge- biete der ruthen. Sprache	1·50 „
М. Вовчок. Оповідання 3 томи	1·00 „
Ів. Франко Захар Беркут, образ з XIII віку	1·30 „
Куліш. Шекспірові твори ч. I.	1·00 „
Ів. Нечуй. Над чорним морем	—·90 „
„ „ Кайдашева сім'я	—·50 „
„ „ Сьвітогляд українського народу	—·30 „
„ „ Повісті і оповідання	—·30 „
Волод. Масляк. Поезії ч. I.	1·00 „
Вас. Чайченко. Твори, ч. I. 80 кр., ч. II. 60 кр., ч. III.	— 80 „
Записки наукового товариства імени Шев- ченка, ч. I—IV по	1·00 „

2012

В. 2579

→ ДРІВНА БІБЛІОТЕКА. ←

Книжочка 15.

ЗА-ДЛЯ ХАЗЯЙСТВА.

Оповіданє

І. Н. ПОТАПЕНКА.

Переклав

МИХАЙЛО КОЦЮБИНЬСКИЙ.

Накладом Костя Паньковського.

ЛЬВІВ, 1895.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

0-50 p

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

**Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И-36 309**

И. 32891

I.

Думка ся повстала так несподівано, що сам Єрмак, як би йому за хвилину перед сим накинули єї — здвигнув би плечима, а може й плюнув би.

Він стояв серед свого спустілого двору. Лівою рукою обіймав він кінець обтесаної колоди, другий кінець котрої упнувся в землю; правою-ж рукою з мітецькою зручності уважно свердлив в колоді дїрку. Біля самих воріг, згорнувшись клубочком, лежав його вірний товариш — Барбос. Барбос відрізнявся од других істот собачої породи тим, що мав злотисту, кудлату шерсть і довжений до самої землі хвіст, до котрого причепилось, аж наче приросло безліч репяхів, через-що хвіст той був мало не такий завгрубшки, як і Барбос, і при рухах дуже заважав своєму господареві.

Єрмак був тесля — ще до того єдиний тесля на весь Арнаутівській хутір. Він лагодив всі хуторянські васаги і візки; з під його мітецької руки вийшли всі арнаутівські корита, тачки, засїки і такі иньші

здобутки тесельського цеху. А тому що хуторяни були люди статечні і у всьому любили порядок, — у Ёрмака невиводно було чимало роботи.

День був зимовий, але теплий.

Полудневе сонце силоміць пробилось крізь білі снігові хмари, оддалось в дрібненьких клаптиках сьвіжого, ще падаючого снігу і заходило коло своєї роботи. Зараз почали блякувати білі празникові покривайла очеретяних стріх, сніг потроху станув і перемінивсь в рідке болото. Коли сонцю лишилась лиш четверта частина денної дороги, на землі, на стріхах та на деревах не було вже ні одного клаптика снігу.

За той час Ёрмак просвердлив діру в колоді і, хочачи упевнитись, чи добре зробляна робота, уважно зазирнув на саме дно діри і там знайшов... Дивна річ! Там знайшов він свою славетну думку. Се, річ певна, було звичайним випадком, і думка, може, давно вже ховалась в потайнику Ёрмакової душі, і ховалась так добре, що навіть сам Ёрмак не постерегав єї. Тепер вона природно витїкала з передущого міркованя.

А передущі міркованя були такі; сусїда Трохим ревно благав не задержувати роботи. А хиба коли лучило ся, щоб Ёр-

мак не відбув на час роботи? Ёрмак як скаже слово, то вже неодмінно зробить, а коли не можна, то так просто і відріже: годі! Кожний хуторянин посьвідчить, що Ёрмак чоловік статочний. Через-те в нього руки завсїгди у роботі й чимало перенадає йому. Не грїшми — так хлїбом, не хлїбом, то живністю — однаково, для всякої річі знайдеться місце, в хазяйстві всякий дрібязок здається. Се так; та сила в тім, що хозяйства Ёрмакового якось не густо. Куди-ж воно дївається? Чоловік він не пющий — себто не то, щоб а-ні-же, а знає, коли належить випити, а коли й не слїд; в загалї чоловік статечний і метикуватий. Та що-ж? Не вважаючи на прибуток з ремесства та на статечність — двір в нього — пустиня. Нї телиці, нї поросятка, нї курки; в хатї — стіл, лавка, пол та два образи в кутку, а в кешенї і двох десятків карбованців не полїчиш. Чому-ж се так? Адже лїт із десять перед сим було в нього гарне хозяйствечко. Все було своє, не куповане, любо було оком скинути. А тепер все якось перевелось нї на-що. Дїло ясне: сталося так через те, що от вже десять лїт як скоїлося велике лихо. Його вірна Улита, з котрою він прожив тихо та в згодї більш як двацять лїт, залишила сей свїт злидений і пере-

бралась в кращий. Бідувати не бідує, се правда, а все таки якось нїяково почуваєсь його хазяїська душа серед тої пустки. До того ще він вічно сам-на-сам з своїми струментами, котрих хиба тільки в домовину не возьме. Ні з ким порадіти, анї полаятись. Вирочім відтоді, як померла Улита — у нього якось не бувало ні радощів, ні горя. Життя проходило млаво, безбарвно, пусто. І в серці в нього було так само пусто, як в хаті, на дворі й на току.

Улита померла, не лишивши йому діток. О, се було дуже жорстоко! Ну — була би в Ёрмака дочка, — вонаб тепер виросла, хазяїнувала-б, в хаті лунав би єї молоденький голос, вона доглядала-б, піклувалась старим батьком. І жите його було-б óвсї ньше. Як би не дочка, а син — і то було-б добре. Сина Ёрмак оженив би, невістка пантовала-б господи, пішли би онуки... Ех, хóроше, весело жилось би тоді Ёрмакови! Так, покійниця Улита — щоб легенько жилося їй на тім сьвітї — краще зробила-б, як би лишила Ёрмакови сина або дочку, а ще краще, як би сама лишилась на сїм сьвітї...

Постарівсь таки Ёрмак за ті десять лїг. Куди? Хиба він такий був?! Гляньте, що се таке в нього на головї? По краях

висить якесь біле клоччя, а по середині здоровенна лисина. Вуси в нього білі, а борода жовта. Бороду спершу він голив, а потім докучило — кинув і тепер вона схожа на поляну, що вирубали ліс і полишали сухі пні. Лице в нього широке, червоне, дзюбате. Далєбі, як би мав дзеркало, то мабуть ніколи не зазирнув би в нього. Отсе — охота бачити себе таким нехорошим?! А головна річ — нудно, пусто, сумно, нікому сказати: „добридень“, нікого послати до чорта. Натура в нього сімействєнна. Коли-б у нього була жінка, діти, — здається оттак би день і ніч працював, собі нічого не взяв би, усе для них, най би їли і пили, а йому було-б весело, страх як весело! І ось такому чоловікови останок життя довелось проводити в повній самоті і бачити власними очима, як хазяйство, зібране могутною рукою покійниці Улити, щезає, ба, вже давно щезло! Ні, далєбі...

Як раз саме тоді Єрмак скінчив свердлити дірку і зазирнув в ню. І лиш тільки наваживсь дмухнути туди, щоб видмухнути стружки, як його вразила гадка.

— А хто-ж мені заборонить одружитись?! вигукнув він, звертаючись до ворони, що сиділа на комині його хати. В відповідь на се ворона з переляку за-

махала крилами і полетіла геть. Очевидячки вона й не думала боронити Єрмакови одружитись. Але виклик той перепудив не одну ворону. Виявивши свою гадку, Єрмак випустив з рук колоду і зробив такий рух, як би наваживсь тікати від себе. Саме тоді він почув, що спина його впріла — певна ознака сильного зворушення. Та тікати було нікуди. Ідея народилась на світ і не минуче тра було сповивати її і в загалі обходитись з нею як з немовлятком. Єрмак перехрестився і плюнув.

— Нечиста сила підкушає! пробурчав він. Він згадав про свої літа, і в голові його промайнула якась невиразна лічба. Про ту лічбу можна було сказати одно, що вона була чимала — ні то 50, ні то 60, а бути може щось середне. Як німець брав Севастопіль (Єрмак був переконаний, що Севастопіль брав іменно німець), Єрмакови було під трийцять, а скільки від тоді прийшло — за нікольством не лічив. Невважаючи однак на те, що думка та здавалась йому нісенітницею, вона міцно засіла в Єрмаковій голові. Інколи вона ніби кудись щезала, і тоді Єрмак всміхався і говорив: „яке вигадав!“ І тоді здавалось йому, що він пошуткував сам з собою; а думка, гляди, знов верталася,

і Єрмак неостережено для себе починає марити на той темат.

Він бачив, як поволи одмінювалась його хата. Замість облупаного, десять літ не мастяного комища в хаті його стоїть біла огрядна чепуруха-піч з розмальованими синкою ізімсами, з химерними малюнками якихсь дивовижних птахів — все тією-ж синкою. І стоїть піч та не без діла, як се було досі; в ній палає і гучить веселий вогник, а на тому вогникови сичить борщ в здоровенному горщику і шкварчить поросятина. В хаті тепло і затишно. Ліжко заслане чистим рядном, а гора подушок в червоних пошивках любо ласкоче взір. В кутку з'явилися нові образи, а перед ними висить і кожде сьвято засьвічується лампадка, а по хаті розходитьсся гарний запах оливи.

На дворі з'явилась нова повітка, споруджена руками самого Єрмака; до тої повітки заганяється на ніч птаство, і Єрмак бачить, як з гамом і криком проходить ціла юрба гусий, курий, качок. На оборі стоїть корова, а може, як Бог поможє, дві або й три. Від них так і тхне запах сьвіжого молока. Хтось йде з дійницею, чутно легенький ляск батога, котрим відганяють теля від корови: „Тпручки! тпручки!“ В сьвято сусіди почали ходити

до нього в гості, і він ходить до сусід. Ах, хороше, хороше! Все се було літ із десять перед сим. І нївжеж воно так і слизнуло в вічність, не лишивши нїяких слідів? А слідів і не видко. Пусто, темно та сумно, як в далекій височенї неба не годою в осїнню ніч, коли не видко нї місяця, нї зирок, лиш нічний вітер висвітує свої довгі, страшні пісні.. Один, та один, до смерти один! Вмреш — поховати нїкому. Та що?! Добре, що в Ёрмака груди залїзні, що нїяка хворість не навідувалась до нього. А вмить — чого не дай Боже — він обляже — тоді що? Та тоді хочь дубій з голоду. Води подати нїкому.

Еге, по правді сказати, нїчого в тім немає сьмішного, що Ёрмак надумавсь одружитись.

Але хто піде за нього? Отсе питанє, на котре завагався-б відповісти і самий меткий з хуторян. Річ певна — якась удовиця, котрій також докучила самота. Хуторянських удовиць хочь зараз перелїчи. Гапка Козульчиха — ся дуже молода, їй вєсього літ трийцять — такого-ж чоловіка їй треба? До того ще ходить про неї поговір, що вона засиджується на вечерницях, а після вечерниць ще довго, довго не вертає до дому... Та й на що йому мо-

лода? Ще корити-ме або прилюдно за парубками бігати-ме й тим ганьбити його чесне, незакаляне імя. От Пампущика Хведоська — добра баба: хазяйновита, роботяща і про неї жадного поговору немає. До того вона не так то вже й молода — літ за сорок, та от біда: в неї вісім душ дїтий; адже то будуть не його діти, чужі, як вони дивити-муться на него? Пійдуть свари, розладдя... Ні, небезпешно. А вона пішла-б — затім що їй важко упоратись з тою юрбою. Про Устю Совченкову й говорити годі. Їй вже шістьдесять, вона на ладан дише, куди вже тут про заміжжя думати? Та хто-ж? Не сватати-меж він дївку, хочь би й таку, що засидїлась!... Перве — засьміють, а друге — що він робити ме з нею?

Здавалось, ідеї судилось вмерти, але враз Єрмак нагадав... „А Ониська!“ Як же він забув про Ониську, котра овдовіла на два роки перед сим, в осени, як то була страшенна негода і чоловіка єї грім забив; котрій всього-на-всього літ із сорок пять і в котрої, так саме як і в него не має дїтий? Адже се іменно те, чого йому треба. Далєбі, можна подумати, що Ониська іменно задля нього істнує. Такої хазяйки в цілім хуторі немає, шкода тільки, що їй нічим хазяйнувати. А головна річ

— вона напевне піде за нього, тим що охоча до заміжжя. Вона була вже за двома чоловіками: перший був москаль — його забито на війні, а другого грім забив. Ось що тільки не добре, що оба чоловіки єї померли не своєю смертю. Мабуть така єї доля і тоді Єрмак... Е, та що там! Однаково — долі не об'їдеш.

Годі — Ониська. Вона заволоділа всіма думками Єрмака. Він кинув роботу і в той день ні за що вже не зміг взятись.

II.

Слідуюча днина зовсім не була схожа на зимову. Зраня небо було чисте і по ньому, мов весною, пливло ясне, веселе сонце. Єрмак рано вийшов з хати. Цілісеньку ніч перевертався він на твердій постелі, надаремне пробуваючи заснути. Голова його зовсім не звикла до такого натовпу думок, який довелось йому витримати в ту ніч. Думки ті не були вагованнем, питанє було скінчене безповоротно, лишалось розважити, як все впорядити.

Забувши вмитися і навіть помолившись на швидкú (на що вньшим часом не відважився-б, бо боявся Бога) Єрмак вийшов за ворота і поцлентався повз хуторянські хати. Хутір вже прокидався. Господині

порались з птаством, з телятами, доїли коров, носили воду на плечах; господарі збирались в плавні — очерет жати.

Першим зустрівсь йому сусіда Трохим. Єрмак поквапивсь привітаться і мершій минути його. Обіцяна робота не була ще готова і се була майже перша недбаість, від коли Єрмак теслював.

Неподалеку від озера, оточеного стїною пожовклого очерету, на розі стояла присадкувата хатка Ониськи. Тут Єрмак спинивсь і почав дивитись, що робиться на дворі, притуленім до хатинки. Ониська, як щира господиня, прокинулась рано і поралась біля своєї корови — цілого єї маєтку, коли не лічити чотирьох курий та півня. Серед двору стояла корова зростом з доброго бузівка, з здоровими чорними латками по брудно-білому тлі спини. Вона нахилила голову до цебра і з повагою, статечно лигала помий. Перед нею з дійницею в руках стояла і терпляче чекала Ониська. Єрмак подумав, що се вигідна хвилина постояти оддалеки і ще раз спочатку обміркувати свою справу.

Ониська була істота невеликого зросту, сухорлява, пласкогруда і без всяких ознак грації, звичайної у жінок. В неї було маленьке лице з дрібненьким носиком; зубів в ротї, очевидячки, було не

густо, бо щоки позападали мов ями, і рiт зiйшов на заднiй плян; через те нiс, не вважаючи, що був такий дрiбненький, грав на лицi головну ролю i лиш на вводи з ним йшов пiдборiдок, крихiтку задертий до гори. Ониська завсiгди трималась боком, тому що дивилась лиш одним оком. Другого ока в неї зовсiм не було, i нiхто, не виключаючи i самої Ониськи, не зміг би сказати, коли вона його рiшила. Голова її була завязана великою вовняною хусткою, котра за часiв своєї i Онисьчиної молодости була барви воронячого крила, а тепер вiд неблаганного часу та дощiв набула колiр тих помий, що лигала корова. День був теплий, i Ониська була без свитки, в однiй спiдницi з червоними цятками по синьому полю — з обшарпаним подолом.

Такий мала вигляд красуня, що заволoдiла думками Єрмака.

Корова благополучно скiнчила снiданне i своiм широким язиком вилизала дно цебра. Вiдтак вона повернула морду i подалась до току, а за нею потюпала i Ониська. Єрмак подумав, що пора й йому прилучитись до тої компанii i вже зробив ступiнь наперед, але замiсть того, щоб йти далi — зупинивсь i з пересердя плюнув.

— Нечистий розносив тебе! пробурчав він собі під ніс. Нечистий ніс саме Марійку Кившенкову, котра загодя упоравшись з своєю худобою і вирядивши чоловіка у плавні, простувала до Ониськи в єдиній цілі — поцокотати. Марійка Кившенкова була типом сільських баб, що мають очевидячки лиш один клопіт — безперестанно розплоджувати рід людський. Нї час, нї обставини, нї яке лихо, здавалось, не лишило на нїй жадних слїдів. Вона завсїгди здавалась бадьористою, здоровою та веселою, цілий день працювала, судила і лаялась заразом, всюди здолала поспіти на час. Але се не перешкаджало їй мати чималу громадку дітий і раз-у-раз ходити з великим животом, обіцюючим новий прибуток в сїм'ї.

— Здорові були, дядьку Єрмак! звернулася вона до Єрмака.

„Проклятуща баба має добрі очі!“ подумав Єрмак. Але коли вже спостерегли його — нічого робити — приходилось відповідати.

— Здорові будьте й ви, Марійко! сказав Єрмак доволі суворо і, щоб залагодити свій не зовсім приятний тон, — додав: — Давно вже я не бачив вас, Марійко! А що поробляє Каленик?

— Еге, ще сонечко не сходило, як я вже виправила Каленика у плавні! А в вас ниньки сьвято, чи що, дядьку Єрмак? Що то ви сьогодні — празникуєте?

Єрмакови здалось, що в тому питаню було трохи хитрощів. „Здається вона, суча дочка, догадалась, чого я прийшов!“ помислив він: „ну й нюх в того народу, в баб!“

— Та ні: Яке там ниньки сьвято! відповів він — так... Діло маю до Ониськи.

Саме тоді Ониська почула розмову і здалеку повернула на вулицю своє єдине око. То був погляд здивовання. Яке там діло може мати до неї тесля? Єрмак сидів на другому кутку хутора, Ониська ні зачим не зверталась до нього, затим, що вдовольняла ся старим, що полишалось після другого чоловіка. Взагалї з Єрмаком вона не мала жадних зносин і навіть мало знала його, а тут — на тобі! діло.

Єрмак і Марійка подались на тік.

— Помагайбі! несьміливо промовив Єрмак, звертаючись до хазяйки. За той час він силкувавсь вигадати якесь діло, котре-б мало звязок з його ремеслом.

— Спасибі! А що то таке принесло вас, дядьку? спитала Ониська. Вона вже присїла на шпиньочки і заходилась доїти корову.

— Принесло?... Гм.. Та як вам сказати?! Діло пусте... А мені, при моїй роботі, самі знаєте... Всяка дурниця, коли воно... деревяне!... Головна річ, щоб міцне було!...

Говорючи теє, Єрмак ще таки не видавав слушної причини своїх одвідин. Він звів очи в самий куток току, де, схилившись на бік, спочивав старий віз, зламаний ще за покійного чоловіка Ониськи і досі лежавший без жадного пожитку. Вечерами на ньому впоряджали собі сідало чотири курки з півнем на чолі. От-той то віз і вивіз Єрмака.

— Проходив я якось повз ваш тік, правив далі Єрмак вже зовсім сьміливо — бачу, віз валяється... Віз то мені знайомий, тому що я сам робив його; покійний чоловік ваш заплатив мені за його двацять п'ять карбованців, ще й мішок проса... От я й думаю собі: навіщо, думаю, Онисці оттой віз? Стоїть він без пожитку, дарімнісенько місце займа. Зовсім він їй зайвий. А мені в моєму майстерстві всяка дурниця... Дерева в ньому — гибель! Так чи не продасте часом?...

— Чому-ж не продати? відповіла Ониська. Така продаж була дуже вигідна задля неї. — Можна й продати. Він мені на що здатний!

Львівська бібліотека
АН УРСР 2
№ И-36309

— Так ото я й прийшов за тим! промовив Ёрмак і згорда глянув на Марійку, а в душі подумав: „ну, що, багато взяла, хитра бабо? Думала — оттак перед тобою все й викладу?! Як раз! Не бійсь, не на дурня наскочила“.

Але Марійка не зрозуміла того погляду і почала бойко оповідати, що сеї ночі пакосні свинї сусїда Терешки залїзли на тік, розвалили пліт і повлазили навіть в сїни. Оповідання було досить довге і повне метких та досадних слів, котрі напamлялись до сусїда Терешки, його жінки, дїтий, до всієї рідні їх, живих і мертвих, наче-б то вони, а не свинї скоїли оттой виступок. Скінчивши своє оповідання і вдовольнившись вспівчуттем Ониськи, Марійка згадала, що у неї горить в печі, і майнула до дому.

— А яка-ж ваша ціна буде? поспитала Ониська в Ёрмака, котрий сїв на перекинуте до гори дном корито і вдивлювався в далечінь.

— Ціна?... жахливо перехоцив Ёрмак. А, правда. За віз! — Він зовсім забув про ціну й про віз; думки його кружляли коло иньшої річі. Настала трудна хвиля. Він вже міркував, чи не купити йому справді воза та не помандрувати з ним домів, заховавши в глибині свого серця і нікому не показавши свого заміру. Хто його зна,

як думає про се Ониська? Бути може се видасться їй сьмішним? А може вона вже наважилась на самотї доживати вік свій? А відтак — як не вдасться — ще рознесе по хутору, і всяке почне тикати на нього пальцем — от старий дідуган, що на старости лїт вигadaв женитись! Отсе дядько Єрмак, котрому Ониська піднесла гарбуза!.. Е, та що се він злякавсь, наче маленький хлопчик?! Хиба він не господар власних вчинків? Отсе — вигadaв, чим лякати себе! Що тикатимуть пальцем!? А біс їх бери най тикають хоч і всіма! Єрмак знає, що робить.

— Я, Онисько, не затим до вас прийшов! почав він з твердістю чоловіка, що безповоротно рішив важне питання. — То я при Марійці не хотїв говорити, бо діло особливе, а у неї, в Марійки, язик... самі знаєте який!... А діло моє ось яке.

Тут він на хвилинку спинивсь; подумав, як би краще почати та не наговорити багато, а скоріще виявити саме діло.

— Бачте, Онисько, ви от все одні порастесь з хазяйствечком, а ладу й немає... Перш було в вас дві корови, а тепер одна; перш, памятаю, і пара свиней було, і гу-свій з двайцятєро, і бичків пара... ще за покійника!... А тепер все воно перевелось. І хатинка на бік вже дивиться. Тай у всьому

таки ладу Біг-має. А самі — б'єтеся увесь-деннечки!... І все самі, та самі!... А я ото так саме як і ви — один, як палець — на світі! Хазяйство моє йде нїворотом.. Працюю, як віл, а товку жадного... Тай нудно! Часом такий сум візьме, що хоч йди тай втопись!...

— Що се ви, дядьку Ёрмак, такої сумної завели?! зітхнувши перехопила Ониська.

— Та так воно виходить, Онисько! І прийшло мені до голови: ви одні і я один. Що, як би нас та до купи?

Поставивши таке питанє, Ёрмак дививсь на Ониську, чекаючи відповіди. Але Ониська не зрозуміла, до чого воно йде.

— Як то, до купи?

— Та так, значиться, во одно! Щоб нам одружитись... От!

— Ох ти, Господи! Нам одружитись? Та що се вам, дядьку? Нам пора думати, як би грішну душу спасати, а ви — одружитись!

— Отто-ж в купі і думати-мем!...

— Адже я вже за двома була! Та що се ви, Господь з вами, підкушати прийшли?!...

— Ат, чого підкушати! Хиба я чорт, щоб підкушати? Я діло кажу. Ви поміркуйте: чоловік я роботящий, се вам кож-

дий хуторянин скаже, заробітків в мене на п'ятьох вистачить. Люди дають мені і пшеницю, і жито, і просо, і грішми — всячину. Хата в мене ясна, простора; єсть і хлївці, а худобу роздобудем, в один день роздобудем; і всяку птицю і всяку всячину заведем, і будете ходити в мене як панія, все своє, ні за чим не треба до людвй ходити!... А на випадок — слабість як — в вас чоловік єсть, ви не самі. От і порівняйте: одній — чи двоє! Га?...

На ту хвилину Єрмак дійсно з'являвся спокусителем. А то-ж він говорив Онисьці такі ніжні слова: „хата ясна, простора! Ні за чим не треба до людий ходити!... А в слабости чоловік єсть — вона не одна!..“. Таж се саме ті слова, котрими визначався єї ідеал, той ідеал, зза котрого вона двічі виходила заміж і оба рази на недолю! Як тут встояти проти такої омани? Не горювати, жити спокійно, в достатках — от що обіцяв їй Єрмак, і за ним все те було-б, бо він чоловік статочний, хто сього не знає? І Ониська замарилась під впливом тих річей.

— Ну? спитав Єрмак.

— Ох, стрепенулась Ониська, чудно якось! І що се ви вигадали, Єрмак? Жив, жив чоловік один, а тут враз н-на-тобі!

— Жив, жив. — а тут і докучило!... підхопив Єрмак. Та ви поміркуйте. Коли чоловік один... Один в хаті, один на дворі, один на току, всюди один... І нікого в нього немає... Що тут вийде? От і в вас так само. З шкури лїзете, а нічого не маєте. А то і корівок мали-б зо три, і гусий, і курий і индяка буде. І орати почнем — одно слово — повне хазяйство... Принаймій видно, що жиєш; а то мріє, мріє, а далі глянеш, подїлося кудись... Сховали в землю!.. Тай поховати нікому!

Ах! Знову ті річи! „І орати почнем! Господи! Господи!“ Ониська чує, що руки в неї так і сверблять, так, здається, взяла би граблі та громадила-б, вязала-б снопи... Два роки вже нічого такого не було. Воно то було, та на чужій ниві, в чужий за-сїк! А тут своє господарство!

— Ах, добре се ви говорите, Єрмак! Добре! Та... страшно! вихопилось в неї з грудий.

— Е, що бо ви, Онисько, наче вам шїснайцять лїт! Бач! Два рази вінчалася, а за третим разом жахається!... Кажу-ж вам, що добре буде! Ви іно зважте: тепер у вас...

І Єрмак знов почав виставляти перевагу „тоді“ над „тепер“. Ониська стомила, слухаючи його.

— Ви краще приходьте завтра ранісенько! попросила вона — а я поміркую. Таке діло — не можна відразу!...

— Ну, гаразд! згодився Єрмак. Тільки думайте нишком!

Він вже був сливе переконаний, що Ониська згодить ся. Того дня був він спокійніший. Вернувшись до дому, він зараз узявсь до праці і незабаром відніс сусіди Трохимови його роботу. А сповнивши той сьвятий обовязок — ліг спати.

III.

Ониська почала „думати нишком“. Вона довго зоставалась в тій позі, в якій лишив її Єрмак. Перед нею стояла дійниця з молоком: корова вже не раз обертала назад свою морду і кидала на Ониську зачудовані погляди. Вона не розуміла, навіщо силували її стояти без всякої потреби на одному місці, коли можна було ужити час не без пожитку, себ-то з'їсти оберемок — другий сїна. Ониська тоді лишь очумалась, як заболіли в неї зігнуті колїна. Однак і після того — розв'язання питання не посунулось і на один ступінь. Ониська зовсім не вміла „думати нишком“ і чула незв'язну потребу зламати заповіт Єрмака і розповісти про все Марійці. Ма-

рійка, жінка розумна, от вони в купі і по-міркують.

Пустивши корову самопас, Ониська зайшла в хату і постановила на ослоні дійницю з молоком. Діло було пильне, ніколи було думати про те, щоб як звичайно процідити молоко в глечик та винести до комори. Саме тоді, як Ониська подалась до дверей, щоб йти до сусідки, двері рипнули і в хату ввійшла Марійка. Вона оглянула піч — там було все гаразд і отсе прийшла доказати де яку подробицю до нічної пригоди.

— Знаєте, Онисько, я ще забула вам розказати!.. В снігах у мене стояв кадівбець з квасом!.. почала Марійка.

— Постійте, постійте-но, Марійко! Тут не до квасу!.. спинила її Ониська, сїдайте-но на лавку, моя голубко! Я розкажу вам таке, що, ви і за квас і за свиний забудете!..

Марійка глянула на ню з питанням, але не подала вже голосу. Серце в неї затріпоталось. Вона вже ціла була під владою тої дивної новини, котру зараз їй розкажуть. Вона сїла з покорою, а поруч її умістилась Ониська.

— Ох! я не знаю, як і сказати вам! з зворушенням в голосі заговорила Ониська: отто при вас приходив Ёрмак, тесля...

— Ну?!

— Приходив він ніби за возом! А воза йому зовсім і не треба!...

— А-га!...

— Про віз се він наговорив так собі. А приходив він... Господи! От єй-єй... навіть вимовити страшно!...

— Та ну-ж бо?! питала єї Марійка, тремтячи від нетерплячки.

— Одружитись хоче!... скрикнула Ониська і закрила лице руками зо стыду, наче шістнайцятьлїтня дївчина.

— Та з ким-же? Господи!

— Зо мною!...

Марійка мало не скрикнула з зачудовання. Отсе — новина! Вона тільки роззявила рот і великими та дурними очима дивилась на Ониську.

— З ва-ами?

— О, Господи Йсусе! — Зо мною, голушко моя, зо мною!... говорила Ониська таким плаксивим голосом, наче Єрмак хотїв не одружитись з нею, а покласти в домовину.

— А ви що-ж на теє?

— Та я і не знаю!... Він каже: один я, нидїю, і ви, каже, так само. Хозайство, каже, і в тебе і в мене якось не ведеться. А заробляю, каже, силу і не знаю, куди воно щезає... А разом, каже, мати-мем

і корівок зо три, і птицю, і бичків, і орати, каже, будемо... А на випадок, борони Боже, слабости якої — ти не сама, в тебе, каже, чоловік єсть... От воно яке!

— А що ви думаєте, Онисько! Адже воно правда, що Єрмак каже! На мою думку...

— Та-ж мені 45-й рік, Марійко! Я за двома була!...

— Е, що там 45-й рік? Одружитись, річ відома не за-для того, щоб любитись... За-для хазяйства!... Що там справді нидіти в самоті!... Як би я була на вашім місці, я, от ей-Богу і не замислилась би!..

— Ви пішли-б, Марійко?

— От вам хрест сьвятий, пішла-б! (Марійка перехрестилась). Та ви зважте: що, як би, не дай Боже, мій Каленик... теє... (Ах, се й вимовити страшно!) помер!? Що-б я тоді почала? Що може жінка без чоловіка? Ні, тут і думати годі!... Йдїть, Онисько! йдїть! Єрмак чоловік порядний!...

— Ну, спасибі вам, Марійко! Поймете віри — що як сказали ви мені се, то в мене наче сто пудів з плечий...

І справді, Ониська мало не вицїлувала Марійку за те, що вона виявила єї власну думку. Адже в глибині душі Онисьчиної

засїла сливе незвитяжна хїть вийти за Ёрмака.

Приятельки довго ще бесїдували. Марїйка замарилась і зовсїм забула про борщ, що стояв в неї дома у печі.

Отся щира бесїда мала два наслїдки. Марїйка добре тямилася, що бувають річи, про котрі до якогось часу випадає помовчати. Таке мовчаннє було для неї великим вчинком. Тадже не могла вона витерпіти, щоб не подїлитись новиною навіть з своєю кумою Хведорою Камишихою. Кумі своїй вона так завірила, як і собі, або як Ониська їй, а через те не сумнівалась, що та не зрадить єї.

— Ну-ж й дива дїються на сьвітї! розказувала вона кумі за чверть години після бесїди з Ониською. — Отто — Ониська! Га? На старости лїт вигадала заміж йти! Ні, ви іно подумайте, кумо: їй пятьдесять з хвостиком (пять з хвостиком Марїйка ненароком додала), за двома була! І оттаке вигадати! Ха, ха!... А Ёрмак також гарний! В домовину дивиться! Не сьогондїя — завтра вмре!... І чим се вона його причарувала? Дзюбата, слїпа, беззуба!... Гляди-ж!

В куми, в свою чергу, знайшлась кума, котра також мала родичів на хуторі, а позаяк всї хуторяни були межи собою

чи блищі, чи дальші родичі, то надвечір цілий хутір вже знав, що тесля Ёрмак бере за зебе Ониську.

В вечері сусіди, проходячи повз Ёрмакову оселю, ставали і починали бесіду.

— Чи то правда, Ёрмак, що баби по хутору плещуть? Ніби ви надумались женитись? питали хуторяни.

— Брешуть ваші баби, як суки!... сердито відповідав Ёрмак і одвертався, щоб часом сусіда не зазирнув йому в очи та не вичитав там чого иньшого. „А чортова баба — Марійка таки догадалась“, думав він тоді.

Колиж тими питаннями доїдали йому вже дуже часто, Ёрмак розсердився і крикнув:

А хоча-б і так?! Чого вчепивсь, як вош кожуха? Ну, женюся, женюся, а тобі що?

— А з ким, дядьку? поспитала жінка, що випадком проходила повз двір Ёрмака.

— Та вже не з тобою, відьмо простоволоса! Бач, язик в неї тілпається, наче хвіст в мого Барбоса!...

Се був перший послідок щирої бесіди. Другий виявивсь тим, що на другий день, лиш тільки на сході визирнуло сонце, шляхом, що вів до найблищого села Книшів, прямовали двоє подорожних. Відріз-

нялись вони лишь тим, що один був високого зросту і в сивій смушевій шапці, а другий маленького зросту, в великій вовняній хустці невиразної барви. На обох були довгі баранячі кожухи та здоровенні чоботи. Нетрудно домислитись, що то були Єрмак та Ониська. Вони йшли в село Книші, до попа. Ониська мала виправити бомагу, котра свідчилаб, що вона удовиця; Єрмак — єднати попа. Вони йшли мовчки. Єрмак чвалав широкими тяжкими кроками; Ониська дробцювала, ледве підіймаючи здоровенні чоботища, що лишились їй від другого чоловіка. Вона трохи лишалась з заду і через те цілу дорогу наче наздогоняла Єрмака. Мовчали; але не через те, що не мали про що говорити — навпаки — перед ними було стільки змін, стільки діла, що можна-б говорити без кінця. Та вони ще не зовсім звикли до нових відносин і трохи соромились один-одного.

Коли замаячила дзвінниця, а за нею, мов на долоні все село, подорожні поскоршили ходу.

— Більш пяти карбованців не дам! сказав Єрмак, обертаючись наче не до Ониськи, а до дзвінниці.

— А на що-ж більш? Як я вінчалась з первим, з Остапом, то лиш чотири взяли!...

За другим, правда, сїм, та ще дві мірки жита!... Ну, дак покійник Кирило був чоловік не з аби-якими достатками!...

— А я, як брав шлюб з покійницею Улитою, то зробив попови тачку. Тодї ще покійний отець Іван були, — а дякови корито, а грошей не давав... Може і тепер що таке лучиться?..

Отсими споминами обмежилася їх бесїда. Вони вже входили в улицю села Книшів. Неподалеку від церкви стояв попівський дїм з зеленою покрівлею та жовтими віконницями. Ониська добре знала той дїм, бо частенько робила у панї-матки поденне. Ёрмак поміркував, що йому випадає лишитись на вулицї, поки Ониська виправляти-ме бомагу.

— А! Ониська! Здорова була, Онисько! спїткав єї пан-отець. Ти зачим прийшла?

Пан-отець був чоловік поважних лїт, гладкий, з чорною бородою та довгими кучерами. На ньому була хванельова сорочка і кратчаті штани; він не панькався з своїми парафіянами і через те не зміняв задля них свого убрання. Ониська низенько вклонилась пан-отцеві і підійшла під благословеннє.

— Отсе до вашої ласки, добродїю! покїрливо мовила вона, просити, щоб видали менї вдовину бомагу!

— Вдовину бомагу? А на що тобі вдовина бомага?...

— Та от!... Ониська зовсім засоромилась.

— Ёрмак, тесля... знаєте, на хуторі... жінка, Улита померла... Дак він... побратись хоче зо мною! Очевидячки Ониська хотіла зіпхнути всю вину на Ёрмака. Вона стояла ні в сих, ні в тих, поки пан-отець виповняв кімнату гучним сьміхом.

— Ха, ха, ха, ха, ха, ха-а-а! несамовито реготавсь пан-отець, притримуючи руками боки та живіт, наче боячись, що його могутній органїзм не витримає ще могутнійшого реготу. — Дак ти... вінчатись?... Ха, ха, ха, ха! І він несамовито махав руками, наче просив Ониську одійти, або принаймній не казати більш таких неможливих річий. На той могутній регіт звідосюди збіглись: панї-матка, куховарка, робітниця, церковний сторож та Фіделька — панї-матчина вихованка собачої породи. Громада, дивуючись, питала, що таке сталося.

— Ониська... вінчати ся!... тільки й міг вимовити пан-отець і знов зареготавсь.

Веї за його приводом почали сьміятись, і кімната виповнилась дзвінким реготом.

том на всі голоси. Фіделька, витягнувши морду, дзявкала, аж в ушах лящало.

— Ониською почало тїпати. Спершу вона силкувалась промовити щось, але бачучи, що єї не слухатимуть, ще до того чуючи за собою вину, почала хлипати, та так голосно, що всі, хто лиш сьміявсь — раптом зупинились.

— Він прийшов... і... каже..., голосно хлипаючи, на силу говорила Ониська: — Ти, каже, нидїеш... сама, каже... і хозійство... А я, каже, також нидїю... А тодї, боронь Боже, слабости якої... В тебе чоловік, каже, єсть.. І птиця і три корови... І орати, каже, будем... Так він отто говорив, а я й подумала... щож, думаю! Ну... і гріх!... Хиба я не знаю, що гріх? І тодїж я йому казала: се, кажу, гріх, бо я за двома була!... Дак кудиж! Як лихий схоче...

І Ониська гїрко, прегїрко голосила, і так воно виходило у неї жалїбно, що всім аж нїяково стало за гїрке глузованє. Тїльки дурна Фіделька усе дзявкала з завзятем.

— Що ти кажеш, серце? Господь з тобою! ласкаво спитав єї пан-отець: — який же тут гріх? (А не пїйдеш ти! грїмнув він на Фідельку, котра після того пружогом метнулась до третьої хати). Тут

Тут ніякого гріха немає! Виходь собі з Богом за Єрмака!.. Чому-ж не пійти, коли хороший чоловік трапляється? Що ти не молода? Ну, се ще пусте! Се навіть робить тобі честь! Мабуть ти дуже порядна жінка, коли він, не вважаючи на твої літа, вибрав тебе! А вжеж, а вжеж! Тут нічого поганого немає!

Почувши таке, Ониська обтерла сльози і радісно зітхнула.

— Так гріха, кажете, немає? ледве чутно поспитала вона.

— Немає, немає, серце, жадного гріху немає! Благослови тебе, Боже! Так тобі вдовину бомагу? Ну, гаразд! Йди до дяка; ось тобі карточка. Ти покажи йому отсю карточку і він дасть тобі вдовину бомагу... А ти не забудь дати йому за се карбованець. Чуєш? Він чоловік бідний!

Ониська простягла тремтячу руку і взяла карточку. На той час куховарка, робітник та церковний сторож нишком вийшли, бо глибоко почувли Онисьчину кривду. З громади лишилась лишь одна панї-матка.

— А ти заходь до мене, Онисько! Я тобі подарую хусточку на нове хазяйство! з співчутем промовила панї-матка. Вона дуже любила Ониську і таки частенько дарувала їй старі хусточки і такі

иньші причиндали жіночої тоалети. — Я і образок подарую тобі!... Поблагословлю!..

Ониська вдарила перед панї-маткою поклона і з великим чуттєм поцілувала єї повну, мягку, мов тісто, руку.

Ну, а коли-ж шлюб брати-мете? спитав пан-отець.

— Та вже, певно, в неділю!.. А ви краще в Єрмака спитайте... Він тут за ворітьми!...

Ага! Ну, а що-ж ти даси за вінчаннє? правив пан-отець трохи насьмішкувато але zarazом і поблажливо.

— А Єрмак вже знає!... Він за ворітьми! Я зараз покличу його! — І Ониська несьміло ступаючи потюпала кликати Єрмака. Тихій сьміх пан-отця і панї-матки проводив єї аж до порога.

Єрмак попереду зняв в сїнях кожух, витер ноги соломою, котра в тій ціли була розкидана на землі і лиш тоді ввійшов до кімнати. Він мав вигляд чоловіка статечного, упевненого, що робить розумне діло, так що пан-отцеви і в голову не прийшло глузувати з нього.

— Так, значить, справляєм весілля, спитав пан-отець, коли Єрмак з пошанованнєм привітався з ним.

— Просимо, з поклоном відповів він.

— А що буде за вінчання?... я чоловік не багатий!

— Та що там торговатись?! Десять карбованців одлічи і звінчаєм!

— Е, пан-отче! де мені взяти таку силу? Я отсе дорогою і Онисьці казав: пять, кажу, дамо, а більш ніяк не можна!

— Ну, як тобі не встидно, Єрмак! Поміркуй сам: ти вже з другою женишся, а Ониська за третього віддається. Як з вас не візьмемо, то з когож брати?...

— То-ж то і єсть, пан-отче, що з нас випадає дешевше! Ми вже своє одплатили, як вперше вінчалися!...

— Та-ж ти поміркуй!... вмовляв пан-отець, — коли чоловік вперше вінчається, то се можна сказати, природно!... Таке вже право!.. Ну, а вдруге, так то вже примхи! А за примхи випадає і брати дорожше!..

— Не примхи се, пан-отче! Де вже нам про примхи думати?! А хазяйство марніє, ратовати його треба! Яка вже там принада в Онисьці?! Самі бачите, яка вона красуня!... А що вона хазяйка, се кождий скаже!... От за се саме й беру її! Ні, вже ви, пан-отче, не дорожітья, їй Богу!... А то може вам полагодити що треба? Воно мені легше!... Тачку або віз полагодити!...

— Гм!... А воно правда! весело сказав пан-отець; в мене, знаєш, засіка зовсім розсипалась! От ти єї і злагодь! Га!...

— Засіка?!... Дак воно-ж тее... засіка річ не легка! Тут би ще з вас карбованчиків із пять додачи!...

— Ого! Бач — який! Він хоче дурно звінчатися та ще на попові проші весілля справити!... Отсе й Ёрмак!... Ну, знаєш я тобі додам три карбованці а ти вже з дяком сам розлічись!

— Як же се? То ще й дякови платити? Окреме?...

— Ну, ти там і йому що небудь зроби! корито, наприклад, або... Ага! от що: він якось жалівсь, що в нього ясли поламались, от ти йому і полагодь ясли!..

— Ясли?.. Ну, се можна!.. Се пусте!..

— Так отто і йди собі з Богом! Значить — в неділю? Гляди-ж, приходь до церкви зарання! Я вас перед Службою Божою звінчаю!

Ёрмак погадав, що умовився з попом дуже вигідно. Саме тоді Ониська благополучно добула вдовину бомагу, і они з легкими серцями вернулись на хутір.

IV.

Неділя сталася памятним днем для книшівської парафії. Книшівські парафіяни ніколи не визначались великою богомільністю, але на сей раз в церкві було повно людей. Попівський наймит розказав своєму приятелеви про те, що сталося в панотцевій кімнаті. Куховарка та церковний сторож від себе постарались, щоб цікава новина розійшлась помежи людьми. Їх оповідання були справджені великою повагою — пані-маткою, котра поділилась вражіннями з двома близькими молодичками. Напослідок сам піп переказав новину церковному старості. Сього було доволі, щоб новина рознеслась по цілому селу і зібрала до церкви парафіян. Чимало прийшло і з Арнаутівського хутора і таким робом Книші прийняли зовсім такий вигляд як на празник. Затім що церква не могла змістити всіх людей, декотрі товпились на цвинтарі; були й такі, що сновигали по вулиці, очікуючи пишного поїзду. Дітвора з галасом та вереском їздила верхи на довгих очеретинах на випередки і здіймала страшенну бучу.

День був морозний. Чоловіки були в здоровенних рукавицях і носили з собою їдкий дух баранячих кожухів.

Як же на шляху, там, де кінчається степ і починається село, заманячила невеличка купа людей, — по вулиці задунали поклики: „Йдуть! йдуть! гей, гей! молоді йдуть!“

Єрмак і Ониська були в тих самих кожухах, в котрих ходили до попа. Ониська була завязана новою зеленою хусткою, котра була шлюбним дарунком молодого, а у Єрмака чоботи були змазані свіжим, запашним дегтем. Вони шли попереду, рядочком. Ззаду йшло скількись чоловіків і дві жінки. Єрмак спустив очі долі, бо настрої молодого покоління не віщував добра. І справді, лиш тільки порівнялись вони з парубками та дівчатами, як зо всіх боків посипались жартовливі уваги:

— Отсе так молоді! Отсе весілля! Нічого сказати!...

— А молода зубки десь в дома лишила!... Ха, ха!...

— Та й молодий з половину забув!... Хо, хо, хо-о!..

— Ей, хлопці! гаркнув один з парубків майже над самим ухом Єрмака; — чого ви дивитесь? Що се дядько Єрмак дівчат нам відбиває? Та дивись — ще саму найкращу! Відберем, чи що?...

Та прикладка викликала голосний регіт по цілій вулиці.

— Як же се, дівчата, молода та без квіток? вихопилась бойка, червонолиця дівчина, зазираючи просто в лице Онисьці.

— Хочь без квіток, а все-ж під вінець йду, а ти от і з квітками, а ніхто не бере тебе!... не витримала і відгризнулась Ониська.

— На се громада знов відповіла реготом, чим виявила свою безсторонність. Декотрі з парубків звернули своє кепкованє на дівчину.

— А що? з'їла? Добре! добре! отто Ониська! Так єї, так!...

— А чув ти, що покійна Єрмакова жінка вінчається нині на тім сьвітї з покійним Онисьчиним чоловіком? зашутковав хтось.

— З котрим?

— Та мабуть із сто первим!

— О-хо, хо, хо, хо-о!

Дітвора, нічогісенько не розуміючи, скакала перед самими носами молодих, сїпала їх за кожухи і верещала, що сили:

— Тю-у! Тю-у-у!...

Врешті процесія наблизилась до церкви і тоді молоді відітхнули вільніше. З за церковної огорожи виглянули сиві бороди поважних парафіян і молодїж зараз замовчала. В загалї — ні проти Єрмака, ні проти Ониськи, ні проти їх шлюбу

ніхто і слова не сказав-би. Навпаки, кожний з тих, що кричали та шуткували, дуже добре розумів, що Єрмакови потрібна господиня, а Онисьці господар, що про любовці не може бути й гадки. Молодіж просто покористувалась з okazji подуріти, і всі ті на погляд злосливі кепкування були перейняті празниковим настроєм.

Коли купка порівнялась з поцівським домом, Ониська відрізнилась і пішла до панї-матки по обіцяне благословенне. Останні, з Єрмаком на чолі, направились до церкви.

Серед церкви стояв вже маленький стілець. На нїм лежало невелике Євангеліє і вінці. Незабаром дяк приніс і поклав рядом з Євангелієм кірець, виповнений вином. Ониська, засапавшись, прибігла від попаді. Перед стільцем розіслали хусточку і на ній постановили молодих. Почалось вінчання. Єрмак, ні Ониська не зрозуміли й одного слова з того, що читав під і сьпіває дяк. Три сотні очий дивились на них і, здавалось, збирались проглянути їх наскрізь. Жінки шепталися mezi собою та показували пальцями на Ониську. От вже звязали їм руки і почали водити в околу стільця. Дяк засьпівав: „Исаіє ликуй“, і обоє разом згадали вони свої молоді літа, коли їх, так саме, як тепер,

водили округи стола і сьпівали ту саму пісню. Тільки тоді молода була в квітках, а густі чорні коси були розплетені і попереплітані всілякими стрічками. І навкруги їх товпилась молодіж, і вінці тримали тоді над головами, а не на плечі, як тепер. Згадали і зітхнули...

Напослідок все скінчилось і пан-отець обернувся до них з короткою мовою. Що він там казав, ніхто гаразд не зрозумів, а лиш на кінці додав:

— А тепер поцілуйтесь, щоб перед лицем церкви засьвідчити вашу любов...

О, то була трагічна хвиля! Їм, маючим вкупі сотню літ, сьвідчити свою любов! В церкві був страшений тиск, очі всіх дивляться на них, всі нетерпляче чекають, коли вони „сьвідчитимуть любов“... Та хіба піп не знає, що вони вінчаються не для кохання, а задля хазяйства? А вже-ж знає; чого-ж він змушує їх цілуватись? Такий звичай. Не слід задля них ламати звичай, котрий з покон віку сповняють всі молодята! Особливе соромилась Ониська. Через те вінчанне натерпілась вона стільки прикростей, образ, кепкування. І на що вона згодилася? Ах, вона готова би відмовитись, та годї, вже по всьому...

І от серед глибокої тиші дві пари старечих уст стулились і в церкві залунав поцілунок. Від зворушення молоді не розлічили і поцілунок вийшов надто дзвінким, майже палким.. Вони вийшли з церкви дуже засоромившись...

Того-ж таки дня, в обідню пору, хата Єрмакова, і двір його, і вулиця біля його хати з'являли незвичайне видовисько. На вулиці і на дворі товпився народ. Хтось держав в руках здорову пляшку і частував охочих; десь в юрбі почувся писк скрипки; хтось вдарив в бубен, дехто з парубків та дівчат витанцювував гопака. В хаті, за довгим столом, застеленим білою скатеркою і заставленим пляшками та чарочками, мисками з локшиною, з кусками вареної та смаженої поросятини, сухої риби, талерками з періжками — сиділи найповажійші з хуторян — чоловіки й жінки. То були ті самі хуторяни, котрі ще недавно кепкували з молодих. Марійка займала перше місце межі жінками. Всі вони тепер зовсім щиро хвалили вчинок Єрмака і Ониськи і казали, що кращу пару трудно знайти в цілому повіті. Єрмак поважно сидів серед гостей і раз-у-раз виповняв чарочки, запрошуючи випити. Ониська поралась коло печі, в котрій палав вогонь і сичало якесь вариво.

Єрмак вже здорово випив, очі його блищали, а на устах грала усмішка. Він бачив, що його мрії справдилися і забув про всі прикrostи, які витерпів за три дні сватання.

— Отсе воно саме! думав він, дивлячись на Ониську, що поралась коло страви, на вогонь, що палав в білій чепуренькій печі, на охайність в хаті, на все те, що принесла з собою Ониська.

— Коли вже се було? А тепер все пійде! Принаймній — як у людей! І все пійде инакше! Ех, далєбі! Добре я отсе вигадав! Добре!... І саме тоді, як в хаті стояв галас від п'яної бесіди, а з вулиці долітав писк скрипки, гудінне бубна і тупотнява сільських танцюрів — перед його очима просовувалась ціла низка образків нового життя. Тут були і корови, і бички, і конячка, і всяка птиця, і плуг, і все, все, що повинно бути в добрім господарстві і що єсть в кожного порядного господаря, а колись було і в Єрмака.

— Добре! Добре! раз-у-раз думав він і не міг налюбоватись непоказною, сухорлявою, зморщеною фігурою Ониськи, котра, переїнята втіхою, з повагою спов-

няла своє високе призначеннє. Не нею любовався він, а її присутністю.

Вона внесла в його хату, в його хазайство струмок нового життя.

О. Кенан. Сибір ч. I і II	1·20 зр.
Г Данилевский. Збігці в Новоросії	1·00 ”
„Кобзар“ Тараса Шевченка, 2 томи 4·50 зр., без перес., з перес.	5·00 ”
Книга пісень Генрика Гейне, Лесі Українки і Макс. Стависького	—·80 ”
Леся Українка. На крилах пісень	—·60 ”
Коза дєреза, дитяча оперета М. Лисенка	—·80 ”
Мапа етнографічна України Руси	—·20 ”
Твори Трофима Зіньківського ч. I	1·00 ”
Др Кость Левицкий. Словар правничий	3·50 ”
Уманець і Спїлка. Словар російско-українсь- кий I	2·50 ”
Байда. Одисея ч. I і II	2·20 ”
Остап Вересай, картина хромолїтограф.	—·50 ”
Гуцул і гуцулка, двї картини	1·00 ”
Никола Устиянович. Повісти	—·85 ”
Грабович. Марта Борецка	—·32 ”
Безсторонний Іван. Відношеня обрядові в Галичинї вєхїдній	—·30 ”
Іг. Онишкевич. Бібліотека т. III	1·50 ”
Вол. Навроцкий. Твори	1·20 ”
Ів. Франко. Вибір поезий Г. Гайне	—·50 ”
Ів. Франко. Нарис філософії ч. I	—·30 ”
Ю. Верне. Подорож довкола землі	—·60 ”
Молитвенник для дітий (фонетичний)	—·20 ”
Історична бібліотека всі томи	”
Бібліотека повістей „Дѣла“, всі томи	”
Шевченко з бандурою над Дніпром	—·25 ”

